

De Prima Scribendi Origine Et Vniversa Rei Literariæ Antiqvitate

Hugo, Hermann

Antverpiæ, 1617

Cap. XVIII. De occultâ scriptione per Notas. Quid Notæ? Notæ literæ, & Notæ non literæ. Notæ non literæ vocantur σημεια, signa, imagines, zifræ, ignorabiles literæ, quasi literæ, compendia literarum, ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71265](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71265)

CAPVT XVIII.

De occultâ scriptione per notas.

MULTA sanè sunt quæ de notis longâ & curiosâ lectione obseruau; & faciunt quidem omnia ad hanc de scriptione tractationem, Tamen ne molestior sit aut inuolutior obscuriorque ea res, dispertiar hanc omnem materiem in aliquot sequentia capita. Hic agam primùm, quid notæ sint, quando, & ad quid inuentæ.

Nota, inquit Festus Pompeius, *aliàs significat signum; ut in pecoribus, tabulis, literis, singula litera, aut bina; aliàs ignominiam.* Ampliùs Brissonius De signific. verborum: *Nota item, in L. 2. ff. De seruis fugit. signa, stigmata, puncta seruis inscripta atque iniusta significant.* Clariùs dicerem: Notæ sunt, vel quælibet signa seu scriptilia elementa, ut loquitur Marcellinus; vel literæ solitariae positæ pro signis. Duplicis enim generis notæ sunt: Notæ non literæ seu zifræ, & Notæ literæ.

De notis, seu zifris non literis, passim sunt scriptorum testimonia, qui eas vocant *σημεία*, signa, imagines, &c. Cicero libro xiiii. ad Atticum: *Quod ad te de legatis scripsi, parùm credo intellexisti; quia diè σημάτων scripsi.* Plutarchus in Catone & Cicerone: *Σημεία ἐν μικροῖς ἢ βραχέσι τύποις πολλῶν πραγμάτων δύσασιν ἔχοντα.* Ita signa quoque appellantur notæ ab Ouidio iv. Trist. Eleg. iv.

Scis benè cui dicam positis pro nomine signis?
ab Horat. lib. ii. Sat. iv.

— non est mihi tempus, auenti
Ponere signa. —

à Sido-

à Sidonio Apollinare libro I X. *Comprehendebant signis quod literis non tenebant.*

Imagines vocantur à Quintiliano li. XI. cap. II. *Zifra* nunc dicuntur notæ, inquiunt Spiegel. De signif. verb. Turnebus lib. XIV. cap. XXI V. & à Porta De furtiu. notis lib. I. cap. XIII. qui postremus refert à Cicerone conscriptum esse Dictionarium, cuius singulis verbis signa quædam ipse præfixit, significantia id verbum cui præfixa sunt, verbi gratiâ: **W** mundum, **M** modum, **T** tempus signant. & hæc signa, aliaque id genus. Apuleius lib. XI. De Asin. vocat *ignorabiles literas*; Theodoricus Imperator apud Cassiodorum libro III. in quadam epist. LI. *quasi literas*. aperte nimirum indicantes *Notas* quasdam, præfertim tales, non esse literas, sed quasi literas, & imagines potius ac signa. Id quod ex variis item auctoribus doctissimè obseruarunt Barnabas Brisson. docens *Notas non esse literas*, ex Leg. 33. ff. Ex quib. caus. maior. Leg. 9. §. I. ff. De hered. instit. Leg. 41. ff. De milit. testam. & Leg. 6. in fin. ff. De bon. possess. Quâ de causâ etiam à literis separantur notæ, in Leg. I. §. Ludi. ff. De var. & extr. cogn. & Paulus ex Pedio, in Leg. Sed cum patron. 6. §. fin. ff. De bon. possess. & Leg. Lucius 40. ff. De test. milit. Petrus Gregorius ex Paulo, lib. XVI. De Repub. cap. I. qui adfert hæc eius verba, *Notas literas non esse* Pedius lib. XXV. ad edictum scribit. Franciscus Polletus libro V. De foro Roman. cap. XII. affirmans ex iisdem Legibus *Notas non esse literas*. Cuiacius lib. XII. cap. X. *Notæ*, inquit, *non sunt literæ: quod vt demonstrem exemplis, Senatuum Populum Que Rom. ita scribebant singulis: S. P. Q. R.*

notis hoc modo, . Senatusconsultum per singulas sic, S C. per notas sic, . & lib. III. Obseru. cap. III. Nota, inquit, non erant literæ, sed compendia literarum. Gruterus in xc. epist. Senecæ, li. xiv. Sauaro ad lib. I x. Sidon. epist. I x. Bernartius ad I. Siluar. Statij, pag. xiv. Iurerus ad epistolam Symmachi xxxvii. lib. v. Raderus noster in libro x I v. Martial, Epigram. ccii. Torrentius in Galbâ Suetonij.

Igitur has notas seu zifras, propriè vocabimus Sigla, vel *σίγλας* cum Iustiniano, epistol. ad antecessor. §. Illud autem. 8. vetus enim Lexicon habet *σίγλας*, & Stephanus ait se legisse *σίγλας* in Pandectis. Sed utcumque scribatur in Lexico aut Pandectis; existimo verissimam esse sententiam Petri Gregorij Tolosatis lib. xvi. De Repub. c. i. paragrapho 6. *Sigla Latinum esse vocabulum contractum ex sigillo, quasi dicas; Siglum, paruum sigillum; quemadmodum enim sigillum est parua icuncula, seu nota quâ literas obfirmamus; ita siglum est nota quâ intelligitur plus esse intelligendum, quam expresse ad longum, ut dicunt, scriptum sit.* Id quod mihi magis probatur quam quod Cuiacius scribit lib. xii. cap. x. Sigla nimirum dici non à sigillo, sed à voce singula; tunc enim non sigla, sed singla (sicut à vinculis, non vicia, sed vincla) fuisset dicendum.

Iam verò aliud est genus notarum; quæ sunt notæ simul & literæ. de his Festus suprâ: *Notæ erant literæ, sed singula, vel binæ.* eodemque nomine eas appellant Suidas cent. xii. prou. lxxxvii. in Paræmiis Andreæ nostri Schotti. & Cicero Oratione pro Murenâ, *Singulas literas.* Gellius, *Singularias*, lib. xvii. cap. ix. Has verò singulas, seu

seu singularias esse quidem notas, sed à prioribus illis siglis diuersas, obseruarunt Spiegelius De verbor. signific. Petrus Gregorius lib. xvi. De Repub. cap. i, Torrentius in Galbâ Sueton. & omnium accuratissimè Raderus noster loco antè citato. vbi in hæc verba concludit sententiam suam: *Auctores non pauci separant omnino literas singulas, siue quæ vno verbo, singula appellantur, à notis; ita vt nota non sint literæ.* Vnde miror cur Cuiacius singulas, quæ literæ sunt, voluerit esse sigla, quæ, vt iam ostensum, non sunt literæ. Porro hæc posteriores notæ, seu literæ singulariæ, quandoque ponebantur pro puris notis, non literis seu siglis; perinde atque ipsa sigla pro meris signis.

Quandoque vtræque notæ, & sigla nempe & singulæ ponebantur pro verbis tantum, quandoque pro totis etiam sententiis. Pro verbis tantum, vt patet ex notis à Cicerone inuentis, quæ erant notæ, non literæ: ¶ pro tempore. De singulariis autem verbi alicuius loco positis, ita Ammianus lib. xvi. *Apud Aegyptios singula litera singulis verbis seruiabant.* Sed impropiè loquitur Ammianus: non enim Aegyptiorum notæ erant singulæ literæ, sed sigla mera & notæ, non literæ: igitur meliùs, Singulæ pro verbis singulis ponuntur toto libello Probi Grammatici, quem scripsit de Notis Romanorum, verbi gratiâ, S. P. Q. R. id est, Senatui Populoque Romano. & sic etiam scribi solent omnia Romanorum prænomena. Pro sententiis integris ponebantur omnes ferè notæ Hieroglyphicæ Aegyptiorum, & modernæ literæ Sinenfes, auctore Trigaultio nostro. & notæ item Cabbalistarum, quorû tota in harum ex-

plicatione ars est, indeq; habet nomen Cabbala.

Fuere autem tam varia per notas scribendi artificia, vt dicat Aufonius:

*Innumeras possum celandi ostendere formas,
Et clandestinas veterum referare loquelas.*

Neapolitanus verò à Porta Notarum faciendarum modos cum nouos tum veteres adfert circiter CLXXX. in lib. De notis furtiu. Quò spectant etiam tria illa scribendi genera, quæ Trithemius prodidit initio lib. De polygraphiâ, Dermatium, Hyphasinaticum, Aleoticum: adeoque totus liber sextus continet vigintiquatuor Alphabeta ignota, ad vsum notarum; & lib. quinto programma proponit variæ literarum transpositionis.

Vsus enim notarum olim omnibus familiarissimus fuit, non infimis modò & ancillis ipsis, vt de quadam refert Marcellinus, quæ nomine Assyriæ epistolam notis scripsit ad Barbatonem Præfectum peditû; verùm etiam summis quibusque, vt Tito Cæsari, qui solitus notis velocissimè excipere, auctore Suetonio cap. III. & Octauio Augusto, qui nepotes suos & literas, & notare docuit; vt monent legendum esse Lipsius & Torrentius, pro *natate*. Quamquam ornatissimus vir Erycius Puteanus libello suo De natatu quem parat extrudere, ex Græco Dionis Cassij planè me conuincat legendum esse *natate*, vt olim legebatur, non autem *notate*. Neque pauca aut parua causæ sunt tam frequentis vsurpationis. Primùm enim notæ Hieroglyphicæ à Phœnicibus aut Ægyptiis excogitatae sunt ad celanda sua mysteria, ne vulgus ita facilè in adyta sacrarum scientiarum irreperet. Quamobrem & Persæ Magos, Indi Gymnosophistas,

phistas, Celtæ Druidas habuere mysteriorum suorum interpretes, quæ plebi proposita esse nolebant; sicut & Hebræorum Legem fuisse scribit D. Gregorius Nazianzenus in Apolog. fugæ suæ, quâ libros sacros vulgo communicari vetabant. Imò Romani huius rei gratiâ Notarios adhibebant, auctore Suidâ: Τὸν τ' ἀπορρήτων γραμματεῖα, ὡς κρητὶς καλεῖται τὸ ἀξίωμα Ρωμαίων. id est: *Scribam qui notat res, quas non licet proferre, à Secretis vocant, quæ dignitas est apud Romanos.* Et Trithemius scribit, Ciceronis Lexicon De notis, à diuo Cypriano auctum, vt Ecclesiasticis iuxta prodesset atque profanis ad arcana celanda. Hebræi verò teste Bibliandro, eo scribendi genere plurimùm vtuntur, quo initialis sola litera ponitur loco totius dictionis; vocantque *Raschei theboth*, hoc est, *Initia dictionum*. Ita etiam Iurisperiti ad tegendos astus suos, inquit Cicero pro Murenâ, notas inuenerunt, ne plebs sciret quibus diebus fas nefasve esset Lege agere: *Irati, inquit, Iureconsulti, ne dierum ratione peruelgatâ & cognitâ, sine suâ operâ posset Lege agi, notas quasdam composuerunt, vt ipsi omnibus in rebus interessent.* vnde Manilius de Notario:

— Hic Legum tabulas & condita Iura
Nouerit, atque notis leuibus pendentia verba,
Et licitum sciet & veritum.

In pecude verò, seruis, & milite, stigmatum notæ ad internoscendum inuentæ sunt; sicut & notæ Grammaticorum seu posituræ, obeli & asterisci: in communi autem scriptione ad breuitatem & celeritatem, & secreti cautelam, vt notauit Ioannes à Porta lib. I. cap. II. III. & IV. De breuitate, testatur Solinus cap. VI. narrans Iliadem
totam

totam notis scriptam adeò fuisse breuem, vt nucis vnus testulis geminis tota clauderetur. quo in artificio excelluisse Myrmecidem Milesium, & Callicratidem Lacedæmonium, scribit Ælianus lib. i. Variar. hist. quos fama fuit in sesamo (quod minutissimum genus est seminis, simile milio aut panico) distichon vnum Elegiacum aureis literis scripsisse; sed per notas & signa, inquit Henricus Salmuth comment. in Pancirollum. Ingeniosius tamen Bauhusius noster lib. III. fol. 55. de Iliade ludit ad Paul. Palmerinum:

*Iliadem magnam parua in nuce Paule videbis,
Hæc duo si patiens carmina nostra legis.
Atride gemini, Lærtius, Hector, Achilles,
Aeneas, Priamus, Troia, Lacæna, Paris.
Ilias en nuce clausa vnâ est: nisi, Paule, negabis,
Aut hanc Iliadem, aut carmina nostra nuces.*

Celeritatem autem scribendi per notas refert Ausonius fuisse tantam, vt Notarij ferè præuenterent dictantium verba, Epigram. cxxxviii.

*Puer notarum præpetum
Sollers minister aduola
Bipatens pugillar expedi, &c.
Euoluo libros vberes,
Instarq; dense grandinis
Torrente lingua perstrepo.
Tibi nec aures ambigunt,
Nec aucupatur pagina,
Et mota parcè dextera
Volat per aquor cereum.
Cum maximè nunc proloquor,
Circumloquentis ambitu:
Tu sensa nostri pectoris*

Et

Vix dicta, iam ceris tenes, &c.

Et prapetis dextra fugâ

Me tu loquentem prauenis?

Quis, oro, quis dixit tibi

Quæ cogitabam dicere?

Quæ furta corde in intimo

Exercet ales dextera? &c. Nec absimi-

liter, sed breuius Martial. lib. xiv. Epigram. cci i.

Currant verbalicet, manus est velocior illis;

Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Quæ si fortè sint hyperbolicè dicta, at saltem sine ampullis & vento dicta sunt illa Boëtij lib. v.

Vt quondam celeri stylo

Mos est equore pagine, &c.

Illa Sidonij lib. ix. Epist. ix. Tribuit & quoddâ dicta-
re celeranti scribarum sequacitas saltuosa compendium.

Illa Senecæ ad Lucil. Epist. xc. Celeritatem lingue
manus sequitur. Illa Prudentij de Cassiano:

Raptimq; punctis dicta prapetibus sequi.

Illa D. Hieronymi lib. i ii. comment. in Epist. ad Galat. Notario dicto aut quidquid in buccam venerit; aut si paululum voluero cogitare, melius aliquid prolaturus, tunc me tacitus ille reprehendit, frontem rugat, manū contrahit, & se frustra adesse toto gestu corporis contestatur. Insignis sanè, & percommoda scribendi velocitas: quam tamen, quantacumque fuerit, dicendi copiâ atque impetu præuertit Proceresius, qui (vt de eo narrat Eunapius) tantâ celeritate perorabat, vt Notarios præcurreret; verbis tamen ita conceptis, vt cum ingenti omnium admiratione, eandem quam ex tempore habuerat orationem, denuò absque omni hallucinatione integram recitaret. Omnium item etiamsi perniciosissimas manus retardauit

Orige-

Origenes Adimantius, qui septem notarios vicissim scribentes lassabat; vt de eo scribit Eusebius lib. v i. cap. xv i i.

Quod vltimum est huius capituli, de notarum origine est; in quâ, vt in literarum origine, video plerosque hallucinatos esse. Sanè non scio quis ante Mattheum nostrum Raderum eâ in re veritatem attigerit. Alij enim notarum inuentionem Mæcenati & eius liberto Aquilæ tribuunt; inter quos est Dio lib. lv. Ciceroni sub tempus Catilinariæ coniurationis Plutarchus assignat. Eusebius in Chronico adscribit Tironi liberto Ciceronis: Seneca Mæcenatis & Ciceronis seruis. Isidorus lib. i. cap. xxi. & ex eo à Porta libro i. De notis furtiu. cap. i i i. Ennio vt primo auctori acceptas fert huiusmodi notas mille & centum; quas post auxerit Tiro, deinde Perfannius Philargyrus, & Aquila libertus Mæcenatis, denique Annaeus Seneca; ita vt numerus excreuerit ad quinque notarum millia. Ego, postquam expendere cœpi illum versiculum Davidis Psal. xli v. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* postquam excutere cœpi antiquitatem Hieroglyphicarum notarum, non aliud potui suspicari, quàm longè antiquiùs notarum originem esse indagandam. neque tamen primus id audebam apertè affirmare, donec comperi Patrem nostrum Raderum, & ex eo Patrem etiam Lorinum in Psal. xli v. id docuisse. pretium operæ erit audire Raderi verba: *Multis annis ante Ciceronem Iudæa notarum videtur artem inuenisse; captatâ ex Danielis interpretatione huius compendij occasione. Daniel enim illa celesti digito exarata verba, Mane, Thecel, Phares, sic est inter-*

interpretatus, vt singula verba singulas obseruarent orationis sententias. Magistri ergo & Diuinarum literarum interpretes genus inde interpretandi nouum inuenerunt, quod Cabbalisticam appellarunt; quâ non tantùm sententias & integras Scriptura diuina orationes explanant, sed etiam syllabas, & singulas quasque literas separatim expendentes, quasi lateat in singulis aliquid mysterij, excutiunt, &c. & coniectura est, hinc à Iudæis manasse rationem hac methodo non interpretandi tantùm, sed & scribendi.

Igitur pro veriori hanc sententiam amplectemur, donec à quopiam certiùs refutetur. neque enim contigit mihi hucusque videre Octavianum Ferrarium, qui in Originibus suis Romanorum feruit quædam de notis attigisse.

CAPVT XIX.

Quàm varia notarum genera? ac primò, de notis seruilibus seu stigmatibus Threiciis.

CAUSSAM accuratè tractandi hanc materiam præbuit mihi Isidorus libro primo, capitibus XXI. XXII. XXIII. & sequentibus, agens de variis generibus notarum.

Diuido igitur notas in Seruiles, Pecuarias, Iuridicas, Iudiciarias, Suffragatorias, Censorias, Tesserarias, Sortiarias, Grammaticas, Arithmeticas.

Seruiles notæ sunt, quas Cicero Threicias appellat lib. I I. Offic. hoc est, stigmata seu signa quibus seruorum vultus aut manus inurebantur, vt scribit Artemidorus libro primo Onirocrit. Threicias autem vocat; quia, etiam si apud Thra-

ces,